

NIÇİN HALK EĞİTİMİ?

Dr. Hikmet Sami TÜRK (*)

Birinci Bölüm

HALK EĞİTİMİNE GİRİŞ

Newton'un eylemsizlik kanunlarını hatırlarsınız: Duran bir cisim, bir kuvvet tarafından etkilenmedikçe öyle kalır; hareketli bir cisim, bir kuvvet tarafından etkilenmedikçe hızını ve doğrultusunu değiştirmez.

Bu fizik kanunlarını -benzetme yoluyla da olsa- sosyolojiye aktarırsak; bir toplumsal değişimi meydana getirmek veya hızlandırmak, özellikle hurafe ve cehaletin örümcek ağlarıyla sarılmış bir toplumu harekete geçirmek için bir itici kuvvete ihtiyaç vardır, diyebiliriz. Böyle bir kuvvetten hemen zor anlaşılmalıdır. Zorla yüzeyin altına incek sağlam bir değişim yaratılabileceği çok şüphelidir. Çeşitli kuvvetler arasında kafaları kazanmağa, dolayısıyla düşünce ve davranışları değiştirebilmeğe en uygunu eğitimidir. Evet, eğitim; bir toplumun dilini, gelenek ve göreneklerini, kurumlarını, ideallerini, tecrübelerini, kısacası, kültürel mirasını nesilden nesile ileten muhafazakâr bir kuvvet olduğu kadar⁽¹⁾, o toplumu daha üstün bir yaşama düzeyine ulaştırmak için gerekli bilgileri, yeni düşünce ve teknikleri veren dinamik bir kuvvettir de⁽²⁾.

Bu anlamda bir eğitim ise çocuğuyla, genciyle, ihtiyarıyla toplumun bütün üyelerine kollarını açmalıdır. Yalnız çocukların eğitimi ile yetinmek; halkın büyük çoğunluğunu her doğan günle bir önceki günün bilgi yığınına eklenen yeniliklerden uzak tutmak, başka bir deyişle, çağının dışında bırakmak demektir.

Ama acaba öğrenim ve eğitim insan ömrünün sadece o mutlu çocukluk yıllarının bir imkânı değil midir? Yaşlandıkça öğrenme yeteneklerimizi yitirmez miyiz?

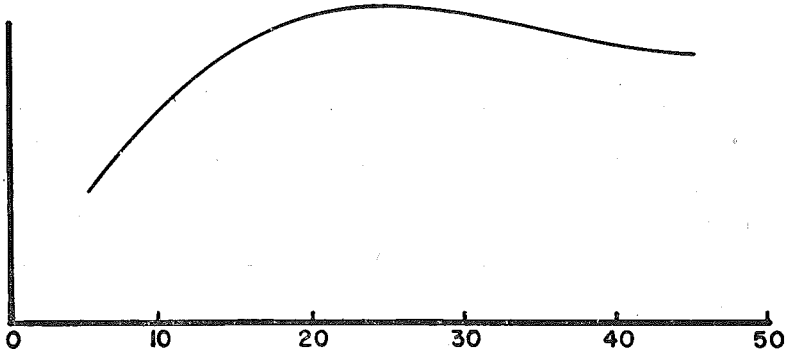
(*) A.Ü. Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Asistanı.

(1) Krş. Hıfzırahman Raşit Öymen, Eğitim Giriş I, Ankara 1964, s. 14; ayrıca John Eric Nordskog, Social Change, New York/Toronto/London 1960, s. 152.

(2) Krş. Lester D. Crow/Alice Crow, Educational Psychology, New York 1963, s.5; ayrıca Devlet Plânlama Teşkilâtı (DPT), Kalkınma Plâni Birinci Beş Yıl 1963-1967, Ankara 1963, s. 441.

“Kırkından sonra saz çalınmaz”, çünkü “ağaç yaş iken eğilir” derler⁽³⁾. Bu atasözlerinde beliren görüş; çocukluk, hele gençlik yıllarından sonrasını artık öğrenme ve eğitime için elverişli saymaz. Atasözleri uzun zamanlar boyunca birikmiş halk tecrübelerini ifade etmekle beraber, bilimsel yollarla varılmış sonuçlara tamamen uygun düşmeyebilirler. Nitekim araştırmalar, yaşlanma ile öğrenme yeteneğinin körlenmediğini ortaya koymuştur.

İlkin 1928’de Columbia Üniversitesi Eğitim Psikolojisi Profesörü Edward Lee Thorndike, 14-50 arasında değişik yaşlardan kimselere uyguladığı alışılmamış elle yazmak, bir haberi şifreye çevirmek, uydurma kelimeleri bellek, şiir ezberlemek gibi testleri belli bir zaman birimi içinde yapılmış işe göre değerlendirince görmüştür ki; öğrenme yeteneği 18 yaşına kadar hızla artarak 22 yaşında en yüksek noktaya erişir, birkaç yıl aynı düzeyde kaldıktan sonra % 1 oranında yıllık azalma ile 45 yaşına doğru tekrar 18 yaşındaki dereceye gelir. Kısacası, öğrenme gücü, 18 ve 45 yaşlarında eşittir⁽⁴⁾. Demek ki, 45 yaşında bir insan, bir ilk veya ortaokul öğrencisinden daha kolay ve herhalde lisenin son veya üniversitenin birinci sınıfındaki bir öğrenci kadar rahat öğrenebilir.

Thorndike’in öğrenme yeteneği eğrisi⁽⁵⁾

⁽³⁾ Benzeri atasözleri başka dillerde de vardır. Meselâ Almanlar “*Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr* = Küçük Hansın öğrenmediğini büyük Hans artık hiç öğrenmez”, Amerikalılar “*You can’t teach an old dog new tricks* = Yaş köpeğe yeni marifetler öğretmezsiniz” derler.

⁽⁴⁾ Bk. Edward L. Thorndike ve Diğerleri, *Adult Learning*, New York 1928; ayrıca Edward L. Thorndike/Arthur I. Gates, *Elementary Principles of Education*, New York 1929, s.195 vd.; J.R.Kidd, *How Adults Learn*, New York 1959, s.79 vd.; L.D.Crow/A. Crow, a.g.e., s.152 vd.; Nusret Köymen, *Demokrasiyi Kurtaralım-Demokrasiyi Kurtaracak Halk Eğitimidir*, İstanbul 1952, s.76.

⁽⁵⁾ E.L. Thorndike ve Diğerleri, a.g.e., s.127; E.L. Thorndike/A.I. Gates, a.g.e., s.196.

Eğitim psikolojisinde büyük bir çığır açan **Thorndike**'ın bulguları, yeni araştırmalarda da –kullanılan metoda göre zihni gelişme basamakları bazen biraz geriye, bazen biraz ileriye atılmış gözükse bile– esas itibariyle doğrulanmış; ayrıca konu, derinlemesine aydınlatılmıştır.

Meselâ **Irving Lorge**, 20–25, 27–37, 40 ve daha yukarı yaşlarda işçilerden en genç grubun diğer iki grubu zamanla sınırlandırılmış zekâ testlerine ait başarı derecelerinde % 15 ve 25 oranında geçmesine rağmen zamanla sınırlandırılmamış testlerde gruplar arası başarı farkının sifıra yaklaştığını tespit etmiştir. **Lorge**'un kanaatince, zaman unsuru bir tarafa bırakılırsa, öğrenme gücü, 20 yaşından 60 yaşına kadar büyük bir değişikliğe uğramaz⁽⁶⁾.

Başka bir araştırmaya göre yaşlılar gençlerden daha yavaş, fakat daha doğru öğrenirler⁽⁷⁾.

Amerikan üniversitelerinin gençlere ve normal öğrenim çağını aşkın vatandaşlara açık programlarını izleyenler üzerinde yapılan karşılaştırmalı incelemeler ise, küçük bir başarı farkının yer yer iki tarafa da kayabildiğini göstermiştir⁽⁸⁾.

Diğer bazı test sonuçlarından ileri yaşlarda bile genel bilgi ve kelime hazinesinin genişleyebileceği, fakat aritmetikte bir zayıflama başladığı anlaşılmıştır⁽⁹⁾. Bunun dışında kavrayış, muhakeme ve yeni durumlara uyma gücü hemen hemen aynı düzeyde kalmaktadır⁽¹⁰⁾.

Öte yandan, doğrudan doğruya yaşlanmaya bağlanan öğrenme zorluklarının aşında büyük ölçüde ilgisizlik –daha doğrusu, ilgilerin sınırlandırılması–, kendine güvensizlik, kendi yeteneklerini küçümseme veya kullanmama, kendini artık “ununu elemiş, eleğini asmış” sayma gibi psikolojik engellere dayandığı belirtilmiştir⁽¹¹⁾.

(6) Bk. **Edmund deS. Brunner** ve Diğerleri, *An Overview of Adult Education Research*, Chicago 1959, s.11,13; **J.R. Kidd**, a.g.e., s.84.

(7) Bk. **E.deS. Brunner** ve Diğerleri, a.g.e., s.12.

(8) Bk. **J.R. Kidd**, a.g.e., s.36.

(9) Bk. **E.deS. Brunner** ve Diğerleri, a.g.e., s.12 vd.; **J.R. Kidd**, a.g.e. s.78.

(10) Bk. **E.deS. Brunner** ve Diğerleri, a.g.e., s.12; **L.D. Crow/A. Crow**, a.g.e., s.153; **Lee J. Cronbach**, *Educational Psychology*, New York/Burlingame 1963, s.228.

(11) Bk. **E.deS. Brunner** ve Diğerleri, a.g.e. s.9, 62 vdd; **J.R. Kidd**, s.19, 80, 90, 118 vdd.

Ayrıca önceki eğitim derecesi, geçmişteki hayat tecrübesi ve toplumsal çevre de insanın öğrenme istek ve gücünü etkilemektedir⁽¹²⁾.

Tabii, yaşlanmanın bazı fiziki aksamaları, özellikle görme ve işitme duyularında eksilmeleri beraberinde getirdiği inkâr edilemez. Ama bunlar teknik yönden çaresiz dertler değildir.

Nihayet yaş ilerledikçe insan belli bir kişilik kazanır. Çocukluk çağının kolayca yoğrulabilecek, her tarafa bükülebilecek yumuşaklığı yoktur onda. Ağaç bir tarafa eğilmiştir; iyi veya kötü, herhalde bir şekil almıştır. Bu açıdan atasözü haklıdır. **Lorge**, zamanla sınırlandırılmamış zekâ testlerinde eşit başarı gösteren 20-25 ve 40-70 yaşlarında iki grup üzerinde yaptığı ayrı bir incelemede yaşlı grubu görüş ve davranışlarında daha katı bulmuştur⁽¹³⁾.

Ancak bu dışarıya karşı zihni kapahlık kesin değildir. Bir toplumda yeni düşünce akımlarının yayılmasına ilişkin sosyolojik araştırmalar şu sonuçları vermiştir: Başlangıçta yenilikçiler toplum içinde % 2 veya 3 civarındadır. Bunlar öncü olmakla beraber, genellikle halkı peşlerinden sürükleyebilecek önder sayılmazlar. Halkın kendilerine yeni düşünce ve tekniklerin güvenilir kaynağı gözüyle baktığı önderler biraz ihtiyatlıdır ve yeniliği, faydalarını, hiç değilse zararsızlığını gördükten sonra benimserler. Toplumun bu anlamdaki uyanık unsurları % 5 kadardır. Halkın büyük çoğunluğuyla onları izlemesi için bir zaman aralığının geçmesi gerekir. Böylece değişikliği kabul eden halkalar gittikçe genişler. Ama küçük de olsa gelişmeye ayak uydurmayan bir grup kahr⁽¹⁴⁾. Bunlar tüfek devrinde ok kullanmanın ayrı zevkini çıkararak inatçılarıdır.

Bu toplumsal oluşumu, yaşa bakmaksızın bütün halk tabakalarını içine alacak bir eğitimle hızlandırmak mümkündür. Çünkü akli melekeleri sönmedikçe insanoğlu ömrünün her devresinde öğrenebilir. Öğrenme ise onu eğitir ve eninde-sonunda değiştirir.

Üstelik erişkin insan, çocuktan daha iyi öğrenicidir. -Eldeki verilere göre- ilkökullarımızda öğrenci başına yapılan yıllık cari harcamalarla A, B ve C tipi halk dersanelerimizde başarılı vatandaş başına

(12) Bk. E.deS. Brunner ve Diğerleri, a.g.e., s.13; J.R. Kidd, a.g.e., s.82, 102 vd.

(13) Bk. E.deS. Brunner ve Diğerleri, a.g.e., s.19.

(14) Bk. E.deS. Brunner ve Diğerleri, a.g.e., s.15.

düşen cari harcamaların karşılaştırılması bu sözü doğrular (Tablo 1):

TABLO - 1

İlkokullarda ve halk dersanelerinde öğrenci başına yapılan cari harcamalar

Yıl	Bir ilkokul öğrencisine düşen cari harcama TL	Halk dersanesinden belge almış bir vatandaşa düşen cari harcama TL
1962	206 ⁽¹⁵⁾	35 ⁽¹⁶⁾
1964	221 ⁽¹⁷⁾	52 ⁽¹⁸⁾

Bu rakamlar ilkokullarda öğretmen aylıklarıyla diğer personel ve genel giderleri ⁽¹⁹⁾, halk dersanelerinde ise yalnız kurs öğretmeni ve idareci öğretmen ücretlerini ⁽²⁰⁾ kapsar. Yani diğer personel giderlerinin bir kısmı ile genel giderler, halk dersaneleri bakımından bunların hemen hepsi Millî Eğitim Bakanlığına ait okullarda açıldığı için verilen rakamların dışındadır. Ancak bu sonuncu kalemlerin nispi önemi azdır, hâkim unsur öğretmen aylıklarıdır ⁽²¹⁾. Meselâ 1964'de ilkokul öğretmenlerinin öğrenci başına düşen ortalama aylığı 196 TL idi ⁽²²⁾. Halk dersanelerinde okutan ilkokul öğretmenlerine bu görevleri karşılığında düşükçe bir ek-ücret ödendiği düşünülse bile, bu dersanelerin ucuz maliyeti ortadadır ⁽²³⁾. Kaldı ki halk dersanelerinin cari harcama ortalamaları, ilkokulların aksine, başarı gösterip belge alan vatandaşlar göz önünde tutularak hesaplanmıştır.

Nihayet hatırlamak gerekir ki, ilkokullarda her ders yılı haftada 36 saattan 8 ay; A, B ve C tipi halk dersanelerinden herbirinin süresi ise haftada 6 saattan 4 aydır ⁽²⁴⁾. Halk dersaneleri, A ve B bölümlerinden belge almış vatandaşları C bölümünde ilkokulu bitirme sınavlarına hazırladığına göre ⁽²⁵⁾, sonuç itibarıyla, yaklaşık olarak ilko-

⁽¹⁵⁾ Kaynak: OECD, The Mediterranean Regional Project Turkey, Paris 1965, s.126 Tablo 33.

⁽¹⁶⁾ Kaynak: 1962 Halk Eğitimi Yılı, Ankara 1964, s.30 (M.E.B. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü yayını).

⁽¹⁷⁾ Kaynak: DPT, Development and Economy in Educational Building (DEED) Report, Turkey, Tome I, Ankara 1966, s.152 (Teksir).

⁽¹⁸⁾ Kaynak: Turhan Oğuzkan, "Halk Eğitiminin İktisadi Kalkınmada Rolü II", Halk-evleri Dergisi, Sayı 2,1 Aralık 1966, s.26.

⁽¹⁹⁾ Bk. OECD, a.g.e., s.124.

⁽²⁰⁾ Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü yetkililerinden aldığımız bilgi.

⁽²¹⁾ Bk. OECD, a.g.e., s.124.

⁽²²⁾ Bk. DPT, Development and Economy in Educational Building, a.g.e., s. 152.

⁽²³⁾ Krş. T. Oğuzkan, a.g.m.

⁽²⁴⁾ Bk. T. Oğuzkan, a.g.m.

⁽²⁵⁾ Bk. Halk Dersaneleri Yönetmeliği m. 3-5 ve Müfredat Programı.

kula denk bir öğretim sağlamaktadır. Böylece –yukardaki ihtirazî kayıtlar altında 1964 rakamları esas alınırsa– beş yıllık ilkokulun sonuna gelmiş bir öğrencide ($5 \times 221 =$) 1105 TL tutan eğitimin A, B ve C tipi halk dersanelerindeki bedeli ($3 \times 52 =$) 156 TL'dır. Hem de çok daha kısa bir zamanda: 40 aya karşı 12 ay.

Aradaki fark, geniş ölçüde erişkin vatandaşın bilince dayanan öğrenme kolaylığında aranmalıdır.

Geçkin yaşında saz çalmak isteyen insan, okula bir çocuğun sahip olmadığı fazla bir şeyle gelmektedir: Tecrübe. Bu tecrübe bazen olumsuz alışkanlıklar ve yanlış inançlarla yüklü gözüксе bile, eğiticinin faydalanabileceği, üzerlerinde olumlu yönde işleyebileceği unsurları da taşır⁽²⁶⁾.

İnsan ömrü boyunca eğitim ne çok erken başlamış, ne de çok geç kalmış sayılır. İmdi erişkin insanın öğrenme yeteneğini –İkinci Bölümde açıklayacağımız nedenlerle– kendisinin ve toplumun yararına değerlendirmek gerektir⁽²⁷⁾.

XIX. yüzyılın ilk yarısında başlayan İskandinav halk okulları hareketinden bu yana dünyanın dört bucağında çocukluk ve gençlik yıllarını arkada bırakmış insanlara eğitim ve öğretim sağlanagelmektedir. Böyle bir eğitim çeşitli ülkelerde değişik adlar almıştır: Halk eğitimi, toplumsal eğitim, yığınlar eğitimi, erişkinler eğitimi, temel eğitim, sürekli eğitim, okul dışı eğitim vb. Son zamanlarda Unesco çevrelerinde “*adult education, éducation des adultes* = erişkinler eğitimi”⁽²⁸⁾ terimi rağbet görmeye beraber, bizde “halk eğitimi” resmî terimdir ve bu, harekete beşiklik etmiş İskandinav ülkelerinde kullanılan “*folkeoplysning*”, “*folkbildning*”⁽²⁹⁾ kelimelerinin karşılığıdır.

Hangisinin daha isabetli olduğu sorusu bir yana, anılan bütün bu terimler, bazen belirli eğilimleri veya konunun sadece bir yüzünü yansıtan ayrılıklara rağmen ortak bir anlamda birleşirler: Klâsik okul öğretiminden yararlanmak imkânını bulamamış erişkin insanlara verilen eğitim. İşte halk eğitiminin en yalın tanımı da budur.

⁽²⁶⁾ Bk. L.J. Cronbach, a.g.e., s.228.

⁽²⁷⁾ Krş. E.L. Thorndike/A.I. Gates, a.g.e., s.199.

⁽²⁸⁾ “*Adult education, éducation des adultes*” terimi dilimize “*yetişkinler eğitimi*” şeklinde girmiştir. Oysa tam karşılığı “*erişkinler (kâhiller) eğitimi*” olmak gerekir. Çünkü “*yetişkin*” kelimesi yaş dışında bir nitelik, olgunluk ve yetişmişlik ifade eder.

⁽²⁹⁾ Bk. Ragnar Lund ve Diğerleri, *Scandinavian Adult Education*, Copenhagen 1952, s.7 ve 222.

Amaç unsurunu da içine alan bir tanımla denebilir ki; halk eğitimi, klâsik okullara devam etme yaşını aşkın insanların uygar bir toplumun gereklerini yerine getirebilir vatandaşlar olarak yetiştirilmesi amacıyla güden örgütlenmiş eğitim ve öğretim çalışmalarının tümüdür ^(30, 31).

Programlarında meslekî eğitime de yer ayırabilen bu çalışmalar iki ana yönde yürütülür: Temel eğitim ve sürekli eğitim ^(32, 33).

1. Temel eğitim, hiç öğrenim görmemişleri okur-yazar yapmak, kişi ve topluluk olarak karşılaşabilecekleri sorunları çözebilmeleri için gerekli asgarî bilgilerle donatmak demektir ⁽³⁴⁾. Memleketimizde halk dersaneleri ve ordu okuma-yazma okulları bu amaçla kurulmuştur ⁽³⁵⁾. Temel eğitim, derecesi itibariyle klâsik ilköğrenimi aşmaz; fakat pratik ihtiyaçları daha çok dikkate alır ⁽³⁶⁾. Bu eğitimden yararlananların alt yaş sınırı, mecburî ilköğrenim çağının sonudur ⁽³⁷⁾.

2. Sürekli eğitim, en azından temel eğitim kadar bir öğrenim görmüşlerin hayatları boyunca bilim, düşünce ve sanat dünyasıyla ilişkilerini kesmemelerine, özellikle gelişmeleri izleyip değerlendirebilmelerine yardım eden eğitim ve öğretimdir ⁽³⁸⁾. Önceden geçirilmiş

⁽³⁰⁾ Bk. [Hikmet Sami Türk], "Halk Eğitimi", Bafra, 18 Temmuz 1957; krş. N. Köymen, a.g.e., s.50; Turhan Oğuzkan, "Memleketimizde Halk Eğitimi", Gazi Eğitim Enstitüsü Araştırmaları ve İncelemeleri, Bülten 1, Haziran 1961, s.45; Fethi Ülkü, "Halk Eğitimi ve Prensipleri", Halkevleri Dergisi, Sayı 1, 29 Ekim 1966, s.18

⁽³¹⁾ 7. Millî Eğitim Şûrası şu tanımlı kabul etmiştir: "Halk eğitimi, yurttaşların çalışma gücünü artırmak, yaşayış seviyesini yükseltmek, millî ve insanî meziyetlerini geliştirmek amacıyla, okul eğitimi dışında veya yanında yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarudur." (Halk Eğitimi Çalışmalarının Verimli Olması, Çalışmalarda Birlik ve Beraberliğin Sağlanması Hakkında Açıklama, Ankara 1962, s.5 "M.E.B. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü yayını")

⁽³²⁾ Benzeri bir ayırım için bk. Unesco, Adult Education and Leisure in Contemporary Europe, Prague 1965, s.51 (A.V.Darinski).

⁽³³⁾ "Temel eğitim" ve "sürekli eğitim" terimleri, burada halk eğitimi bakımından yaptığımız tanımlamalar anlamında kullanılmaktadır.

⁽³⁴⁾ Bk. [H.S. Türk], a.g.m.; krş. Zekâi Baloğlu (Haz. ve çev.), Temel Eğitim ve Unesco, İstanbul 1960, s.10,15; André Lestage, "L'Écologie et l'éducation de base", Education de base - Bulletin trimestriel, Vol. IV, No.1, Janvier 1952, s.18.

⁽³⁵⁾ Bk. Halk Dersaneleri Yönetmeliği m.1; Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma - Yazma Yönetmeliği m.1 (Resmî Gazete, Sayı 12330,23 Haziran 1966).

⁽³⁶⁾ Krş. Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, Viyana 1959, s.63 (Teksir); Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu, Ankara 1960, s.45.

⁽³⁷⁾ Krş. İlk Öğretim ve Eğitim Kanunu m.3.

⁽³⁸⁾ Bk. [H.S. Türk], a.g.m.; krş. Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu, a.g.e., s.46; Bureau International d'Éducation/Unesco, Conférence Internationale de l'Instruction Publique, XXVIII e Session 1965, Genève/Paris 1965, s.176,182.

eğitime bağlı ve onun üstünde olarak değişik dereceldedir. Yararlananların üst yaş sınırı, ancak insan ömrünün sonu olabilir.

Temel eğitim, okur-yazar oranı düşük ülkelerin davası iken, sürekli eğitim daha çok bu sorunu zaten çözmüş ülkelerin ele aldığı bir konudur⁽³⁹⁾.

İkinci Bölüm

NEDEN HALK EĞİTİMİNE İHTİYACIMIZ VAR?

Beşikten mezara kadar bilgiyi arayınız.

Hazreti Muhammed

Tarihçiler, insanoğlunun yeryüzündeki hayat hikâyesini dönüm noktası sayılacak derecede önemli olaylara göre birtakım devrelere ayırarak anlatırlar. Yazının M. Ö. XL. yüzyılda icadına kadar geçen ve uzunluğu kesinlikle bilinmeyen kısım, tarih öncesi devirdir. Tarih devri ise ilk çağını, M. S. 476'da Batı Roma İmparatorluğunun çöküşü; orta çağını 1453'de Doğu Roma İmparatorluğunun yıkılışı, yani İstanbul'un Türklerce fethi; yeni çağını 1789'da Fransız İhtilâli ile tamamlar ve yakın çağa girer. Demek ki ilk çağ, yaklaşık olarak 4476, orta çağ 977, yeni çağ 336 yıl sürmüştür. Bir fizik terimini ödünç alırsak, tarihin ivmesi artmıştır, diyebiliriz. Evet, tarih hızlanmıştır⁽⁴⁰⁾. Eskinin ağır temposu, yerini baş döndürücü bir tempoya bırakmıştır. Orkestra artık *lento* değil, *molto presto* çalmaktadır.

İçinde yaşadığımız şu 179 yıllık yakın çağı ilerde tarihçilerin nasıl böleceklerini kestiremeyiz. "Atom çağı" diyecek oldular, "uzay çağı" geldi. Şimdilik çağ adı bulmaktan yorulmuş gözükmektedirler.

Bu yakın çağda İskoçyalı James Watt'ın buharlı makinesiyle başlayan ve bugün otomasyonun en üst basamaklarına çıkan bir sanayileşme, alışlagelmiş o sakin düzeni bozmuş; insanları sermaye ve emek sahipleri, ülkeleri ileri ve geri diye ayırmıştır. Adem'in XX. yüzyılda iki defa bütün yerküreyi kana bulayan hayırsız torunları, en şiddetli silâhların korkulu dengesi içinde bile Habil-Kabil savaşını en azından soğuk şekliyle devam ettirmektedirler. Böyle bir dünyada, insan olarak, millet olarak bağımsız ve onurlu yaşamak: Dava bu!

⁽³⁹⁾ İleri ülkeler, sanayide teknolojik gelişmeler sonucunda kazanılan serbest zamanlara dahi eğlence ile birleşik bir sürekli eğitimde anlam kazandırmağa çalışmaktadırlar. Bk. Unesco; Adult Education and Leisure in Contemporary Europe, a.g.e.

⁽⁴⁰⁾ Krş. Charles Maccio, Animation de groupes, Lyon 1966, s.11 vd.

Böyle bir çağın insanı ve milleti için gerekli niteliklere sahip bulunmak: Şartı bu!

Her gün başka bir yeniye kapı açan dünya, eskiye ancak müzelerde saygı göstermektedir. Bu gelişme, en iyi öğrenim görmüşleri dahi bilgilerinde eskitmektedir. Bilim ve teknolojinin daha iyi ve daha zengin bir hayat için insanoğluna getirdiği sayısız imkânları sadece kendi hızına ayak uyduranlara veren, arkada kalanı asla beklemeyen bu çağa hergün yeniden yetişmek; değişikliklerini öğrenmek, anlamak ve buna göre hareket etmekle mümkündür⁽⁴¹⁾.

Hazreti Muhammed'in "*Beşikten mezara kadar bilgiyi arayınız*" sözü, çağımız için kaçınılmaz bir zorun ifade etmektedir. Hayat aralıksız bir öğrenimle doldurulmalı ve zenginleştirilmelidir. Bunu verecek olan halk eğitimidir. Halk eğitimi, Türkiye için çeşitli kültürel, toplumsal, iktisadî ve siyasî nedenler yüzünden ayrı bir önem kazanmıştır.

I. KÜLTÜREL, TOPLUMSAL NEDENLER

Bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenen yüzde onu, yüzde yirmisi okuma-yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmez, bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır.

Atatürk

Ülkelerin kalkınma dereceleri ile okur-yazarlık oranları arasında açık bir bağlantı vardır⁽⁴²⁾. Meselâ okuma-yazma bilmeyenler sayısı Almanya, Avusturya, Çekoslovakya, Danimarka, Finlândiya, Hollanda, İngiltere, İsveç, İsviçre ve Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada, Japonya gibi ülkelerde dikkate alınmayacak kadar az olduğu halde diğer ülkelerde geri kalmışlığın derecesiyle doğru orantılı bir fazlalık göstermektedir⁽⁴³⁾. Okuma-yazma imkânından yoksun dünya nüfusunun kıtalar arası ortalama dağılışı oranları 1962'de şöyle idi:

(41) Krş. Süleyman Türk, "Yetişmek ve Yetiştirmek", Bafra, 10 Ağustos 1961; Deutscher Ausschuss für das Erziehungs- und Bildungswesen, Zur Situation und Aufgabe der deutschen Erwachsenenbildung, Stuttgart 1964, s.14,20; A.S.M. Hely/Wolfgang Speiser, Erwachsenenbildung auf neuen Wegen, Wien/Frankfurt/Zürich 1966, s.9,29,56.

(42) Bk. Nejat Yüzbaşıoğulları (Çev.), Kalkınmanın Hizmetinde Okuma - Yazma Öğretimi, Ankara 1966, s.17.

(43) Çeşitli ülkelerdeki okuma - yazma bilmezlik oranları için bk. Information Please Almanac Atlas and Yearbook 1966, New York 1965, s.612.

TABLO - 2 ⁽⁴⁴⁾

Okuma - yazma bilmeyen dünya nüfusu (1962)

	%
Avrupa ve Sovyetler Birliği	3 - 7
Amerika	18 - 20
Asya ve Avustralya	53 - 57
Arap Devletleri	78 - 82
Afrika	78 - 84

Okuma-yazma bilmezlik geri kalmışlığın nedeni mi, yoksa sonucu mudur? Bu sorunun cevabı, herhalde yumurta - tavuk tartışmasının ötesine gidemez. Ama şurası bir gerçektir ki; okuma-yazma bilmezlik, cehalet insanları gerek kendi durumlarını düzeltmekten, gerek ülkelerinin kalkınma çabalarında aktif bir rol oynamaktan alıkoymak suretiyle iktisadî ve toplumsal ilerlemeyi frenler ⁽⁴⁵⁾.

Zaten bugün okuma-yazma öğretimi başlıbaşına bir amaç değil, fakat çeşitli amaçları gerçekleştirebilecek bir araç, bir ilk adım sayılmaktadır ⁽⁴⁶⁾. Bu anlayış Unesco tarafından son yıllarda kabul edilen "fonksiyonel okuma-yazma öğretimi" teriminde de belirmektedir ⁽⁴⁷⁾.

Unesco tarafından 1962'de düzenlenen bir konferansta "okur-yazar" şöyle tanımlanmıştır: "Okur-yazar, kendi grubu ve topluluğu içinde etkin bir rol oynamak için okur-yazarlığın zorunlu olduğu bütün işlerin yapılmasında gerekli bilgi ve yetkileri kazanmış ve okuma-yazma ve aritmetikte kendisine bu yeteneklerini hem kişisel gelişmesi, hem de topluluğun kalkınması yararına kullanma imkânı verecek sonuçlara ulaşmış insandır" ⁽⁴⁸⁾.

⁽⁴⁴⁾ Kaynak: N. Yüzbaşıoğulları, a.g.e., s.6.

⁽⁴⁵⁾ Krş. Peter du Sautoy, La Planification et l'organisation des programmes d'alphabétisation des adultes en Afrique, Paris 1966, s.13 (Unesco yayını); Micheline Paunet, "Une stratégie sélective pour sept cent cinquante millions d'adultes", Le Monde diplomatique, Octobre 1965, s.9; A.S.M. Hely/W. Speiser, a.g.e., s.66; N. Yüzbaşıoğulları, a.g.e., s.21; ayrıca bk. Bureau International d'Education/Unesco, a.g.e., s.42.

⁽⁴⁶⁾ Bk. Unesco, L'Education de base, Paris 1950. s.16; Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu, a.g.e., s.46.

⁽⁴⁷⁾ Bk. Bureau International d'Education/Unesco, a.g.e., s.176; krş. Mary Brunet, La Bataille de l'alphabet, Paris 1965, s.16; M. Paunet, a.g.m.; Zekâi Baloğlu (Çev.), Cehaletin Giderilmesi Konusunda Dünya Eğitim Bakanları Konferansı Kararları, [Ankara 1965], s.3 (Teksir); N. Yüzbaşıoğulları, s.61,79.

⁽⁴⁸⁾ Bk. P.du Sautoy, a.g.e., s.19; krş. N. Yüzbaşıoğulları, a.g.e., s.4 vd; Şükûfe Ataöv, "Demokratik Düzen ve Eğitim", Cumhuriyet, 28 Ocak 1967.

Gerçekten günümüzde kişisel ve toplumsal her sorun, çözümünü için bilgiyi şart kılmaktadır. Hiçbir şeyi tesadüfe bırakamayan insan-oğlu, bütün faaliyetlerini bilgi ile düzenlemek ihtiyacını duymaktadır; doğum kontrolü şeklinde en mahrem ilişkilerini bile⁽⁴⁹⁾.

Bilgi yayımının başlıca yolu ise yazıdır. Zaten tarih yazı ile başladığına göre, okuma-yazma bilmeyen insan tarih öncesi devirde yaşıyor demektir. Bu yüzden çağdaş her toplum en geniş sayıda insanı ile yazılı kültüre geçmek zorundadır.

Şimdi bu açıdan Türkiye'nin durumunu inceleyelim. 1927'den bu yana 6 ve daha yukarı yaşlardan nüfusumuzun okur-yazarlık gelişmesi şöyledir:

TABLO - 3 ⁽⁵⁰⁾

Türkiye'de okur - yazarlık

Yıl	6 ve daha yukarı yaşlarda nüfus (.000)		Okur - yazar oranı %	Artış oranı %
	Toplam	Okur - yazar		
1927	10.516	1.126	10.7	-
1935	12.863	2.518	19.6	8.9
1940	14.574	3.268	22.4	2.8
1945	15.714	4.593	29.2	6.8
1950	17.194	5.759	33.5	4.3
1955	19.329	7.840	40.6	7.1
1960	21.833	9.550	43.7	3.1
1965	25.666	12.359	48.1	4.4

Anlaşıyor ki Türkiye, okur-yazar oranında en hızlı artışı 1927-1935 döneminde kaydetmiştir. Aslında 1928 harf devrimi ile okur-yazar sayısı sıfıra düştüğünden, 1935'e kadar geçen 7 yılda yeni yazı ile okuma - yazma öğrenenlerin oranı % 19.6'dır. Demek ki bu dönemde yıllık artış ortalaması % 2.8 tutmuştur. Bu sonuçta klâsik okulların yanbaşımda millet mekteplerinin geniş payı olduğunu sanıyoruz^(50 a). Eğer aynı hız devam etseydi, bugün Türkiye'de okuma-yazma bilmezlik sorunu kalmayacaktı⁽⁵¹⁾.

⁽⁴⁹⁾ Krş. Deutscher Ausschuss für das Erziehungs-und Bildungswesen, a.g.e., s.24.

⁽⁵⁰⁾ Kaynak: 1927-1960 dönemi için: OECD, a.g.e., s.160 Tablo 65; 1965 rakamları için: "1965 Sayım Sonuçları Açıklandı", Akşam, 28 Şubat 1967 (Söz konusu olan % 1 örnekleme sonuçlarıdır)

^(50 a) Halk dersanelerinin 1928-1965 arasındaki çalışma sonuçlarını gösteren istatistikler için bk. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966, s. 85.

⁽⁵¹⁾ Bk. M.Nuri Kodamanoğlu, Türkiye'de Eğitim, 2. baskı, Ankara 1964, s.31; krş. Sabri Esat Siyavuşgil, "Beşinci Maarif Şurası", Yeni Sabah, 18 Ocak 1953.

Ama Büyük Atatürk'ün 9-10 Ağustos 1928 tarihli Sarayburnu konuşmasındaki "Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalçıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu, yüzde yirmisi okuma-yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmez, bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır" sözlerine rağmen hareketi tavsatmış ve okur-yazar oranını 1965'de ancak % 48.1'e çıkarabilmişizdir.

Öte yandan okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı, oransal azalma-ya rağmen nüfusumuzdaki süratli artış dolayısıyla çoğalmıştır (Tablo 4).

TABLO - 4 (52)

Türkiye'de okuma - yazma bilmeyenler

Yıl	6 ve daha yukarı yaşlarda nüfus (.000)		Okuma - yazma bilmeyenler oranı %	Azalış oranı %
	Toplam	Okuma-yazma bilmeyenler		
1927	10.516	9.390	89.3	-
1935	12.863	10.345	80.4	8.9
1940	14.574	11.306	77.6	2.8
1945	15.714	11.121	70.8	6.8
1950	17.194	11.435	66.5	4.3
1955	19.329	11.489	59.4	7.1
1960	21.833	12.283	56.3	3.1
1965	25.666	13.307	51.9	4.4

Böylece 1935-1965 arasında okuma-yazma bilmeyenler oranındaki azalış, başka bir deyişle, okur-yazar oranındaki artış % 28.5; yıllık artış ortalaması ise % 0.95'dir. Eğer bu hızla kalırsa Türk halkının tamamen okur-yazar duruma gelmesi, daha 55 yıla ihtiyaç gösterecek, yani 2020 yılını bulacaktır. 1930-1960 dönemindeki yıllık artış ortalamasını % 0.7 olarak tespit eden Devlet Plânlama Teşkilâtı ise, bu hız içerisinde Türkiye'de okuma-yazma sorununun tam çözümünü 2055 yılından önce mümkün görmemektedir (53).

Bütün bunlardan çıkarılabilecek sonuç şudur: Cehalete karşı savaş, tek cephe üzerinde yürütülürse, yani klâsik ilkökul öğretimiyle yetinilirse yakın tarihte kesin zafer kazanılmayacaktır (54). İlkokul

(52) Kaynak: Yukarıda Tablo 3.

(53) Bk. DPT, 1966 Yılı Programı, Ankara 1966, s.538.

(54) Krş. M.N. Kodamanoğlu, a.g.e., s.32

çağındaki bütün çocuklar öğrenim imkânına kavuşturulunca, bir gün davanın kendiliğinden çözülmüş olacağı öne sürülebilir. Ama kaç neslin feda edilmesi pahasına? (55). Okuma-yazma bilmeyen erişkin vatandaşlarımızın tabii tasfiyesini bekleyen böyle bir çözüm yolunu, ne insanî düşüncelerle, ne de kalkınma çabalarında her nesilden insanın bilinçli işbirliğine muhtaç Türkiye'nin menfaatleriyle bağdaştırmak imkânı yoktur.

Kaldı ki Devlet Plânlama Teşkilâtının doğum ve ölüm oranlarını göz önünde tutan hesaplarına göre, 7-12 yaş grubunun tamamen ilköğretim çerçevesine alınacağı, yani ilköğrenim çağında okullaşma oranının % 100'e varacağı 1972 yılından sonra da bu yaş grubunun üzerindeki okuma-yazma bilmeyen nüfus mutlak rakam olarak artmağa devam edecektir (Tablo 5).

TABLO - 5 (56)

İlkokul çağına geçirmiş okuma - yazma bilmeyen toplam nüfus tahmini

Yıl	(.000)
1972	13.497
1973	14.221
1974	14.933
1975	15.673
1976	16.430
1977	17.199

Bu rakamlar karşısında okuma-yazma sorununun kısa süre içinde çözümü için, bir halk eğitimi seferberliğine olan ihtiyaç ortadadır (57).

Ashında ilköğretim ve halk eğitimi birbirini tamamlar (58). İlköğretimin açığını halk eğitimi kapatır. Ayrıca ilköğretimin kalıcı bir başarı sağlayabilmesi, halk eğitimine bağlıdır. İlkeğitimden geçmiş çocuklar, öğrendiklerini okuma-yazma bilmeyen çevrelerde kolayca unutabilmektedir (59). Unesco yayımlarında Türkiye, bu olgunun

(55) Krş. M. Brunet, a.g.e., s.17; N. Yüzbaşıoğulları, s.14.

(56) Kaynak: DPT, 1966 Yılı Programı, a.g.e., s.539; DPT - SPD Araştırma Şubesi, Türkiye'de Eğitim, [Ankara] Ocak 1966, s.3.

(57) Krş. DPT, 1966 Yılı Programı, a.g.e., s.540.

(58) Krş. Bureau International d'Education/Unesco, a.g.e., s.40; N. Yüzbaşıoğulları, a.g.e., s.34.

(59) Bk. Unesco, L'Education de base, a.g.e., s.14,18,38 vd; N. Yüzbaşıoğulları, s.10,26; S.E. Siyavuşgil, a.g.m.

örneği gösterilmiştir ⁽⁶⁰⁾. Hele ilkokulu bitirmeden bırakanlar için -ki miktarları 1955-1963 yılları arasında ortalama % 28 idi ⁽⁶¹⁾-yeni-den kara cehaletin kucağına düşme tehlikesi daha büyüktür. Erişkin üyeleri de eğitilmeyen bir çevrede ilköğretim, çorak araziye aktılmış su gibidir.

Bizde ilköğretimin uğradığı başarısızlıklara bakarak asıl davayı "iktisadî ve medenî kalkınma"yı gerçekleştirecek "seçkin bir kadro" yetiştirmekte görenler vardır ⁽⁶²⁾. Bu düşüncede tabanı olmayan bir piramit kurmaktan daha fazla bir isabet yoktur.

İlköğretim çalışmalarının cılız kalışı ise, erişkin çevrenin halk eğitimiyle beslenmeyişindedir. Bu yönden ihmal edilmiş bir çevre; çocuklarının, özellikle kız çocuklarının eğitilmesi gereğini de kolay kolay anlayamayacaktır ⁽⁶³⁾. Gerçekten Cumhuriyetin kendilerine tanıdığı bütün haklara rağmen kadınlarımızın büyük çoğunluğu hâlâ uygar bir toplum hayatının temel bilgilerinden yoksundur. Erkek ve kadın nüfusumuz içerisindeki okur-yazar sayılarının karşılaştırılması bu sözleri doğrular (Tablo 6).

TABLO - 6 ⁽⁶⁴⁾

Türkiye'de erkek ve kadın okur - yazarlığı

Yıl	6 ve daha yukarı yaşlarda nüfus (.000)				Okur - yazar oranı %	
	Toplam		Okur - yazar		Erkek	Kadın
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		
1927	4.895	5.621	859	267	17.6	4.8
1935	6.213	6.650	1.847	671	29.7	10.1
1940	7.198	7.376	2.539	729	35.3	9.9
1945	7.847	7.867	3.310	1.283	42.2	16.3
1950	8.606	8.588	4.090	1.669	47.5	19.4
1955	9.777	9.552	5.611	2.229	57.4	23.3
1960	10.914	10.919	6.777	2.773	62.1	25.4
1965	-	-	8.278	4.081	-	-

Bu durumun erkek-kadın eşitliğini hemen hemen anlamsız bir kavrama indirmesi bir yana, kadını anne sıfatıyla eğitici görevini ye-

⁽⁶⁰⁾ Bk. P.du Sauty, a.g.e., s.13.

⁽⁶¹⁾ Bk. Başbakanlık Eğitim Politikası Özel İhtisas Komisyonu Temel Eğitim Komitesi, Temel Eğitim Alt Komitesi Raporu, [Ankara 1965], s.43 (Teksir)

⁽⁶²⁾ Bk. Osman Turan, "Seçkin Kadronun Yetiştirilmesi mi? veya Tahsilin Umumleştirilmesi mi?", Yeni İstanbul, 1 Nisan 1967.

⁽⁶³⁾ Bk. Unesco, Access of Girls and Women to Education in Rural Areas, Paris 1964.

⁽⁶⁴⁾ Kaynak: Bk. yukarıda dipn. 50.

rine getirmekten ahkoyacağı bellidir (65). Atatürk “Kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmağa mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar” sözleriyle bu gerçeği en özlü şekilde belirtmiştir. İlköğretimin erişemediği kadınlarımızı, halk eğitimiyle bilgi ışığına çekmeliyiz. Kadın derneklerimizin başlıca faaliyeti de, kermesler düzenlemekten çok bu olmalıdır.

Türkiye’de okuma-yazma sorununun bir diğer yönü, bölgeler arası dengesizliktir (66). Elimizde bölgeler itibariyle okur-yazar sayılarını gösteren istatistikler olmadığı için, bu konuda bir fikir edinmek üzere 1964-1965 ders yılında bazı illerimizde ilköğrenim çağındaki çocukların okula gitme, yani okullaşma oranlarını alabiliriz:

TABLO - 7 (67)

İllere göre ilkokullarda okullaşma oranları

	%		%
İzmir	98	Bingöl	52
Kırklareli	97	Bitlis	45
Aydın	94	Urfa	41
Tekirdağ	94	Van	41
Ankara	93	Diyarbakır	40
Bahkesir	92	Mardin	40
İstanbul	92	Muş	40
Bilecik	91	Siirt	39
Muğla	90	Hakkâri	27

Doğuya doğru gidildikçe ilköğretimde okullaşma oranı düşmektedir. Gerçekten eğitim hizmetleri Doğu illerimize ulaşmakta gecikmiştir. O kadar ki bu illerimiz halkına dilimizi dahi öğretememiştizdir. Oysa dil, bir millî kültürün temel unsurudur. 1965 nüfus sayımı sonuçlarına göre, Türk halkının anadil itibariyle durumu şöyledir:

(65) Krş. N. Yüzbaşıoğulları, a.g.e., s.11; A.S.M. Hely/W. Speiser, a.g.e., s.102.

(66) Bk. Celâl Ertuğ, “Okuma - Yazma Seferberliği”, Halkevleri Dergisi, Sayı 2, 1 Aralık 1965, s.5.

(67) Kaynak: DPT - SPD Araştırma Şubesi, a.g.e., s.15.

TABLO - 8 ⁽⁶⁸⁾
Anadil itibariyle Türkiye nüfusu (1965)

	(.000)	Toplam nüfusa oran (%)
Türkçe	28.318	90
Kürtçe, Kirmanca	2.181	7
Arapça	369	1
Diğer diller	523	2
Toplam nüfus	31.391	100

Bu münasebetle gazetelerimizde benzerlerine sık sık rastlanan haberlerden birini okuyalım:

“Şavuta [Hakkâri] köylüleri 20. asrın bütün yeniliklerinden habersizdir. Elektrik, sinema bir yana, köyde tek radyo bile bulunmamaktadır. Köylü 20 yaşına varana kadar şehir kasaba nedir bilmez, ancak askere gideceği vakit ilçeye ve ile iner. Askerliği sırasında Türkçe öğrenir, terhisten sonra köye dönünce bunu da unuttur.” ⁽⁶⁹⁾

Doğu bölgelerimizin uygarlığın en basit nimetlerinden uzak talihsiz kısımlarını bu imkânlarla kavuşturmak ve her şeyden önce Türk kültür çevresine almak, böylece millî bütünleşmeyi kuvvetlendirmek zamanı çoktan gelmiştir. Bunun en etkin ve çabuk yolu halk eğitimidir. Halk eğitimi, öğrenim imkânından yoksun insanlara ve bölgelere sosyal adaletten gecikmiş nasiplerini verecektir.

Zaten halk eğitiminin ihmali yüzündendir ki **Atatürk** devrimleri de yurdun hiçbir köşesini dışında bırakmayacak bir hızla yayılamamıştır. Eğer aydınlarımız ve bilim-kültür kurumlarımız, **Atatürk** devrimlerine inanmanın filli sorumlunu halka ışık götürme, bilgi yayma hizmeti şeklinde yüklenselerdi ⁽⁷⁰⁾, bugün devrim ilkelerine aykırı hareketlere hiçbir itibar kapısı açık olamayacaktı.

Atatürk devrimlerinin kasket taklitçiliğinden kurtulup altındaki kafaya girebilmesi için de bu devrimlerin özü ve hedefi olan batılı düşünce tarzının yoğun bir halk eğitimiyle toplumun en geniş tabakalarına benimsettirilmesi gerekir. Halk eğitimi ayrıca gençlerle yaşlıları, aydınlarla cahilleri ayıran uçurumu kapatacak ⁽⁷¹⁾, toplumu muzdaki görüş ve anlayış yabancılaştırmasını giderecektir.

⁽⁶⁸⁾ Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı % 1 Örnekleme Sonuçları, Ankara 1966, s.5 Tablo 2.

⁽⁶⁹⁾ Faruk Turhan, “Bir Ayda 12 Çocuk Boğmacadan Öldü”, Hürriyet, 16 Nisan 1967.

⁽⁷⁰⁾ Bk. Hikmet Sami Türk, “Devrimleri Korumak”, Yücel, Sayı 9, Temmuz 1956, s. 150; karşı. Nadir Nadi, “Halka Işık”, Cumhuriyet, 8 Kasım 1952.

⁽⁷¹⁾ Karşı. Unesco, L'Education de base, a.g.e., s.20,23; R. Lund ve Diğerleri, a.g.e., s.88; P.du Sautoy, a.g.e., s.21; N. Yüzbaşıoğulları, s.11; N. Köymen, a.g.e., s.12; ayrıca Mümtaz Turhan, Kültür Değişmeleri, İstanbul 1951, s.305 vdd.

II. İKTİSADÎ NEDENLER

Önce erişkinler eğitilmelidir. Çocuklarımızın iktisadî kalkınmamıza dinamik katkısı; beş, on, hatta yirmi yılda hissedilemeyecektir; oysa erişkinlerin davranışı etkilerini derhal hissettirecektir. Halkın millî kalkınma plânlarımızı anlayabilmesi ve bunun getireceği değişikliklere katılabilecek durumda olması gerektir.

Nyerere

İktisadî kalkınmayı bugünkü kaynaklardan bir kısmının yarınki üretimi artırmak için yatırımı şeklinde anlamak mümkündür. Yatırıma ayrılan kısım, bugünkü gayrisafi millî gelirden tüketime gitmeyen, tasarruf edilen kısımdır ⁽⁷²⁾. Türkiye'nin plânlı kalkınması da, yatırımların yıldan yıla büyüyen bir oranda iç tasarrufla karşılanması ilkesine dayanmaktadır ⁽⁷³⁾.

Eğitim bir çeşit tüketim olarak düşünülürse, buna ait harcamaların iktisadî kalkınmanın selâmeti adına kısılması, hiç değilse artırılmaması gerektiği sonucuna varılabilir. Daha ilk anda yadrganan garipliğine rağmen bu görüşü savunanlar vardır. Gösterişe düşkün siyasî iktidarlar da barajların, limanların, fabrikaların göz kamaştırıcı açılış törenlerini tercih ederler. Barajlar, limanlar, fabrikalar kurmak bunları işletecek, bakımını yapacak ve geliştirecek idareci, bilim adamı, mühendis, teknisyen, memur, ustabaşı, yetişkin işçi yoksa neye yarar? ⁽⁷⁴⁾

Eğitimin bir bakıma tüketimi ifade ettiği doğrudur. Fakat eğitim çok etkin bir yatırımdır da ⁽⁷⁵⁾: İnsan gücüne yatırım. Hem de döviz kaybına yol açmayan bir yatırım. Ünlü Amerikan iktisatçısı **John Kenneth Galbraith** der ki:

"İnsanların zihni gelişmesine yatırılan bir dolar, çoğu zaman millî gelirden demiryollarına, barajlara, makinelere veya diğer üretim araçlarına ayrılan bir dolardan daha fazla artış sağlar. Çiftçileri ve işçileri cehaletten kurtarmak, şüphesiz, başlıbaşına bir amaç olabilir. Ama bu,

⁽⁷²⁾ Bk. **John Kenneth Galbraith**, *Economic Development in Perspective*, Cambridge 1962, s.47.

⁽⁷³⁾ Bk. **DPT**, *Kalkınma Plânı Birinci Beş Yıl*, a.g.e., s.117.

⁽⁷⁴⁾ Krş. **Herbert S. Parnes**, *Forecasting Educational Needs for Economic and Social Development*, Paris 1962, s.8 (OECD yayını); **Sadettin T. Cemaligil**, "İlköğretim ve Eğitim", *Dünya*, 31 Mart 1967; ayrıca **J.K. Galbraith**, a.g.e., s.50.

⁽⁷⁵⁾ Krş. **M. Brunet**, a.g.e., s.17; **N. Yüzbaşıoğulları**, a.g.e., s.24.

aynı zamanda herhangi bir tarımsal kalkınma şeklinin vazgeçilmez ilk adımıdır. Dünyanın hiçbir yerinde ilerlemeye yatkın cahil köylü yoktur. Hiçbir yerde cehaletten sıyrılıp da böyle olmayan köylü de yoktur. Bu açıdan bakılınca, eğitim, son derece verimli bir yatırım şeklidir.” (76)

Nitekim Amerikan ekonomisinde son yarım yüzyılda gerçekleştirilen verim artışının üçte birinden fazlasının eğitime dayandığı tespit edilmiştir (77).

Eğitimin iktisadî kalkınmayı hızlandırıcı bir etken oluşunda tereddüt edilmemelidir (78). Kısa zamanda iktisadî kalkınmanın uzun mesafelerini aşmış ülkelerde görülen budur. Japonya'dan sonra en yakın örneklerden birini Sovyetler Birliği vermiştir. Eğitim yolunda harcanan büyük çaba hesaba katılmaksızın dünün o geri mujik topluluğunun bugünün en güçlü sanayi milletleri sırasında yer alışı anlamak zordur. Çok yoğun bir eğitim programı, özellikle 18-50 yaşlarındaki bütün Sovyet vatandaşlarını da okur-yazar duruma getirmeyi öngören 1919 tarihli bir kararnamenin ilân ettiği halk eğitimi seferberliği (79), o zamanlar % 80 civarındaki okuma-yazma bilmeyenler oranını 1949'da % 1.5'e indirmiştir (80). Bu devrenin türlü iç karışıklıklara sahne olan yıllarında bile devlet bütçesinden eğitime giden ödeneklerin % 25-30 arasında tutulması dikkati çekicidir (81).

Türkiye'de ise eğitim harcamalarının devlet bütçesine oranı, küçük rakamlardan geçerek ancak 1961'de % 19'a çıkabilmiştir (82). Herhalde halkımıza iktisadî ve sosyal kalkınma hedeflerinin gerektirdiği nitelikleri kazandırmak için eğitime bundan böyle daha büyük önem vermek şarttır.

Güney İtalya Sanayi Kalkınma Birliği SVIMEZ tarafından hazırlanan bir raporda da işaret edildiği gibi iktisadî kalkınmanın her basamağı, daha yüksek bir eğitim görmüş işgücü sayısının artışını gerektirir (83).

(76) J.K. Galbraith, a.g.e., s.49.

(77) Bk. Herbert S. Parnes ve Diğerleri, L'Education et le développement économique et social, [Paris 1962?], s.26 dipn. 1 (OECD yayını).

(78) Krş. H.S. Parnes ve Diğerleri, a.g.e., s.26; N. Yüzbaşıoğulları, s.24.

(79) Bk. George S. Counts, The Challenge of Soviet Education, New York/Toronto/London 1957, s.181 vdd.4.

(80) Bk. M. Brunet, a.g.e., 21; Monique Hecker, "L'Aide de l'Unesco atteint 5 millions de dollars pour 1965-1966", Le Monde diplomatique, Octobre 1965, s.9.

(81) Bk. H.S. Parnes ve Diğerleri, a.g.e., s.62.

(82) Bk. OECD, a.g.e., s.122 Tablo 31.

(83) Bk. H.S. Parnes ve Diğerleri, a.g.e., s.192 vd, 30 vd.

Plânlı kalkınmamızın 1977 hedefleri bakımından yetişkin işgücü ihtiyacı önümüzdeki yıllarda kuvvetle genişleyecektir. Üst derecede idarecilik, mühendislik, tıp hizmetleri, orta ve daha yukarı okullar öğretmenliği ve benzeri meslekler A sınıfı; teknisyenlik, yardımcı tıp hizmetleri, ilkokul öğretmenliği ve benzeri meslekler B sınıfı; büro ve satış hizmetleri, ustabaşılık, yetişkin işçilik C sınıfı; daha alt derece işler D sınıfı kabul edilmek suretiyle 1962 mevcudundan ölüm ve yaşlılık gibi sebeplerle eksilmeler de göz önünde tutularak 1963-1977 yılları arasındaki yeni işgücü ihtiyacımız şöyle hesaplanmıştır ⁽⁸⁴⁾:

TABLO - 9 ⁽⁸⁵⁾

Türkiye'de yeni işgücü ihtiyacı (1963 - 1977)

	(.000)
A sınıfı işler	323
B sınıfı işler	438
C sınıfı işler	3.400
D sınıfı işler	3.508
Toplam	7.669

Bu sınıfların karşılığı olan yetişme derecelerine gelince: A sınıfı için yüksek öğrenim; B sınıfı için ortaokul üstünde iki-üç yıllık öğrenim aranır; C sınıfı için ortaokul öğrenimi arzu edilir; D sınıfı için ortaokul altında öğrenim yeter ⁽⁸⁶⁾. İmdi böylesine geniş ve ivedili bir ihtiyaca mevcut okullarımızın cevap veremeyeceği anlaşılmaktadır. Özellikle C ve D sınıflarında mevcut okulların bırakacağı açık, halk eğitimi ile kapatılabilir. Bu yüzden C sınıfı için "işbaşında eğitim", D sınıfı için okuma-yazma öğretimi dahil, bütün halk eğitimi imkânlarının harekete geçirilmesi veya yenilerinin yaratılması gerekecektir ⁽⁸⁷⁾.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile imzaladığımız ortaklık anlaşması, konunun önemini artırmaktadır. Çünkü iktisadî gelişmesinde bizden çok ilerdeki bu devletler topluluğu içerisine girebilmemiz için öngörülen devrelerden her birinde aradaki mesafeyi biraz daha azalt-

⁽⁸⁴⁾ Bk. OECD, a.g.e., s.40 vdd.

⁽⁸⁵⁾ Kaynak: OECD, a.g.e., s.47 Tablo 14; krş. DPT, Kalkınma Plânı Birinci Beş Yıl, a.g.e., s.39.

⁽⁸⁶⁾ Bk. OECD, a.g.e., s.38.

⁽⁸⁷⁾ Krş. DPT, Kalkınma Plânı Birinci Beş Yıl, a.g.e., s.451; Turhan Oğuzkan, "Halk Eğitiminin İktisadî Kalkınmada Rolü", Halkevleri Dergisi, Sayı 1,29 Ekim 1966, s.23; ayrıca H.S. Parnes, Forecasting Educational Needs, a.g.e., s.20.

mak zorundayız. Bu amaçla iktisadî kalkınmamızın hızlandırılması, bir bakıma, Topluluk standartlarına uygun işgücü yetiştirmemize bağlıdır. Böylece ham işgücü kaynaklarımızın halk eğitiminden de yararlanılarak süratle yetişkin işgücü durumuna yükseltilmesi gereği ortadadır. Nitekim İtalya'nın geri kalmış güney bölgelerini Avrupa Ekonomik Topluluğu düzeyine yaklaştırmak için giriştiği iktisadî kalkınma çabalarında özellikle yetişkin işgücü sayısını artırmak amacıyla halk eğitimine de büyük yer ayrılmıştır⁽⁸⁸⁾.

Çocukların eğitimindeki ancak uzun vadeli meyve verecek yaşlılık halk eğitiminde yoktur. Çünkü halk eğitimi, doğrudan doğruya, kendisinden bugün yararlanılacak insana yönelmektedir⁽⁸⁹⁾. Bu noktayı Tanzanya Cumhurbaşkanı Nyerere, hükümetinin beş yıllık kalkınma plânını 1964'de Parlâmentoya sunarken çok güzel belirtmiştir:

“Önce erişkinler eğitilmelidir. Çocuklarımızın iktisadî kalkınmamıza dinamik katkısı; beş on, hatta yirmi yılda hissedilmeyecektir; oysa erişkinlerin davranışı etkilerini derhal hissetirecektir. Halkın millî kalkınma plânlarımızı anlayabilmesi ve bunun getireceği değişikliklere katılabilecek durumda olması gerektir. Halkımızın bunu istemesi ve yapabilmesi, plânımızın başarı şartıdır. Tarımsal bilgi yayımına, toplum kalkınmasına ve yeni erişkinler eğitimi sistemine artan meblâğlar ayırmak suretiyle kendimizi, bizi bekleyen yeni ödevlere hazırlıyoruz.”⁽⁹⁰⁾

Halk eğitiminin çok değerli bir hizmeti de iktisadî ve teknolojik gelişmeler sonucunda nispi önemi azalan bir kesimden diğer kesimlere düzenli ve dengeli bir işgücü kaymasını sağlamak, bir kesimde işlerini yitirenleri toplumsal huzursuzluklara meydan bırakmaksızın başka kesimlerde çalışabilmeğe ve yeni bir çevrede yaşamağa hazırlamakta geçecektir⁽⁹¹⁾.

Bugün Türkiye’de köylerden şehirlere doğru oldukça karmaşık sorunlara yol açan ve şehirlerde mevcut iş imkânlarının üstüne taşıdığı anlaşılabilir bir akış vardır⁽⁹²⁾. Bu akışın ülkemizin ihtiyaçlarına uygun

⁽⁸⁸⁾ Krş. H.S. Parnes ve Diğerleri, a.g.e., s.30 vd.

⁽⁸⁹⁾ Krş. Deutscher Ausschuss für das Erziehungs-und Bildungswesen, a.g.e., s.28.

⁽⁹⁰⁾ Bk. M. Brunet, a.g.e., s.18.

⁽⁹¹⁾ Bk. Deutscher Ausschuss für das Erziehungs-und Bildungswesen, a.g.e., s.31; A.S.M. Hely/W. Speiser, a.g.e., s.87; ayrıca Bureau International d'Education/Unesco, a.g.e., s.40.

⁽⁹²⁾ Bk. Ruşen Keleş, Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri, Ankara 1961, s.6 Tablo 2 ve 3, 65 (Teksir); krş. Alfred Michaelis/İbrahim Demir (Çev.), Orta Doğunun Kalkınma Meseleleri, Ankara 1962, s.18 vd.

ölçüler içinde geçmesi amacıyla başvurulacak iktisadî ve sosyal tedbirlere paralel olarak halk eğitimi de, bir yandan tarımsal bilgi yayımı ile tarım kesiminde verim artışına ⁽⁹²⁾ a), öbür yandan köylerden kopan işgücünün çeşitli sanayi ve hizmet kollarına okur-yazarlık ve meslekî nitelikler kazandırılarak yöneltilmesine yardım edebilir ⁽⁹³⁾. Kısacası halk eğitimi, çalışma gücünün en faydalı çağındaki insanların iktisadî gelişme içerisinde lâıyk oldukları yeri almalarını kolaylaştıracaktır.

Nihayet bugün iktisadî ve toplumsal gelişmenin önemli bir unsuru sayılan ve halkın ortak yöresel sorunların çözümünde kendi çabasını gönüllü olarak hükümet çalışmalarıyla birleştirmesi ilkesine dayanan toplum kalkınması ⁽⁹⁴⁾ için de erişkin vatandaşların eğitilmesi, hem böyle bir işbirliği ortamını yaratmak, hem de gerekli bilgileri vermek bakımından bir ön-şarttır ⁽⁹⁵⁾. Bu, aynı zamanda halkı, şimdiye kadar belki sadece jandarma dipçiği veya vergi tahsilatında tanıdığı devlete de yaklaştıracaktır.

III. SİYASÎ NEDENLER

Demokrasinin tehlikelerinden yakınarlara ve bu tehlikelerden o kadar yılanlara ancak tek ve şaşmaz bir yol tavsiye edebiliriz. Bu yolun adı, halk eğitimidir.

Adolf Hedin

Devlet hayatında eğitimin rolü, eski çağlardan bu yana düşünürlerin üzerinde dikkatle durdukları bir konudur. Özellikle **Eflâtun**, görevsel ayrışmaya dayanan bir bütün olarak ele aldığı devlette her görevin insanını yetiştirmeyi ayrıntılarıyla inceler ⁽⁹⁶⁾.

⁽⁹²⁾ a) Tarımsal bilgi yayımı çalışmaları ülkemizde olumlu sonuçlara ulaşmaktadır. Nitekim 1967'de Çiftçi Eğitim Servisi tarafından yürütülen ve 23 köyde 100.000 dekarlık arazide 424 çiftçi ailesini içine alan bir eğitim programıyla önceki yıl dekar başına 173 kilo olan verim, 220 kiloya yükseltmiştir. Bk. Aylık Haberler, Sayı 126, Nisan 1968 (İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Teknik Haberleşme Merkezi Bülteni)

⁽⁹³⁾ Japonya'da bu alandaki eğitim tedbirleri için bk. **Sabit Osman Avcı** ve Diğerleri, Japonya Ziraat Kalkınması Esasları, Ankara 1966, s.34 vd.

⁽⁹⁴⁾ "Toplum kalkınması"nın tanımını için bk. **DPT**, Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl, a. g.e., s.101 vdd; **Nabi Dincer**, "Toplum Kalkınması Kavramı" ve **Leylâ Sayar**, "Türkiye'de Toplum Kalkınması Pilot Bölge Çalışmaları", Toplum Kalkınması Notları, Ankara 1965, s.1 vdd., 7 vdd; **Cevat Geray**, "Şehirsel Toplum Kalkınması", Forum, Sayı 312, 1 Nisan 1967, s.13 vdd.

⁽⁹⁵⁾ Bk. **Tom Askwith**, Adult Education in Kenya, Nairobi [1960?], krs. **Z. Baloglu**, Temel Eğitim ve Unesco, a.g.e., s.14 vd.

⁽⁹⁶⁾ Bk. **Eflâtun**, Cumhuriyet.

Eğitimin önemini kavramak için Eflâtun'un devlet anlayışını paylaşmak gerekmez. Şurası bir gerçektir ki, bir devlet çarkının en az sürtünme ile dönebilmesi, gerek yönetenler, gerekse yönetilenlerce hak ve ödevlerin iyi bilinmesine, buna göre hareket edilmesine bakar. Hele bir sokağın bir yanından öbür yanına geçişi dahi kurallara bağlayan bir çağda toplumsal yaşayışın insanlardan beklediği davranış, bilgiye en geniş anlamıyla ihtiyaç gösterir. Denebilir ki, bir toplum düzeninin iyi veya kötü işlemesi ile o toplum üyelerinin bilgi, kültür ve ahlâk düzeyi, başka bir deyişle, yetişme şekli ve derecesi arasında açık bir doğru orantı vardır ⁽⁹⁷⁾.

Bu sebeple her siyasî rejim, kendi hedefleri yönünde vatandaş eğitimini biraz da varlığını koruma aracı olarak görmek eğilimindedir. Hatta modern totaliter devletler, bu yolda en sistematik çabayı harcamışlardır. Komünizmin kökleşmesi için siyasî eğitimde vazgeçilmez bir temel taşı bulan, cehaleti yeni rejimin en büyük düşmanlarından biri ilân eden Lenin demiştir ki: *"Okuma-yazma bilmeyen insan politikanın dışındadır; ona önce alfabeyi öğretmelidir. Bu olmazsa politika da olmaz; bu olmazsa sadece söylentiler, dedikodular, masallar, önyargılar vardır, politika değil"* ⁽⁹⁸⁾. Ve Sovyetler Birliği böyle yapmıştır; alfabe öğretiminden başlayarak çocuklar ve gençlerle birlikte eski kafaları da yeni kalıplarda şekillendirmiştir ⁽⁹⁹⁾.

Ashında demokratik rejimlerin vatandaş eğitimine ihtiyacı daha fazladır ⁽¹⁰⁰⁾. Çünkü demokrasi, getirdiği hürriyetlerin anarşiye gömülmemesini, vatandaşların hak ölçüsüne sahip bilincinden, sorum duygusundan bekler. Monarşik veya oligarşik rejimlerde bir kişiye veya bir gruba yüklenen devlet yönetimi sorumu, demokrasilerde derece derece bütün vatandaşlara dağılmıştır. Her erişkin vatandaş en azından sandık başında devletin kaderi üzerinde konuşacaktır. Bu hakkın doğru kullanılabilmesi, vatandaşların tercih şıklarını iyi tartabilecek düşünce yeteneklerinin geliştirilmiş olması ile mümkündür ⁽¹⁰¹⁾. Yoksa seçim propagandaları, ciddî görüşler yerine en aldatıcı vaatlerin yarıştığı bir demagojik açık artırmaya döner. Demagojik hokkabazlıklar ise bu sanat erbabının kısa vadeli çıkarlarından başka

⁽⁹⁷⁾ Bk. [H.S. Türk], "Halk Eğitimi", a.g.m.

⁽⁹⁸⁾ Lenin, Über Volksbildung, Berlin 1961, s.383.

⁽⁹⁹⁾ Krş. G.S. Counts, a.g.e., s.5.

⁽¹⁰⁰⁾ Krş. Deutscher Ausschuss für das Erziehungs- und Bildungswesen, a.g.e., s.54.

⁽¹⁰¹⁾ Krş. J.R. Kidd, a.g.e., s.144.

hiçbir şeye hizmet etmez ve en safca saadet umutlarına kapılan halkı sonunda felâkete sürükler ⁽¹⁰²⁾.

Bu durumu önleme çaresi, bazı aydınlarımızın sandığı gibi, oy hakkının kısıtlanması veya kaldırılması değildir, halkın aydınlatılmasıdır. Herhalde böyle sakat bir iddiada halka ışık götürme hizmetinden kaçınanların tembelliği gizlidir. Henüz demokratik geleneklerin yerleşmediği bir ülkede boşlukların bilgi ile, akılla doldurulmasında halk eğitiminin çok yapıcı bir etkisi olacaktır ⁽¹⁰³⁾.

Geçen yüzyılın tanınmış İsveçli siyaset adamı **Adolf Hedin** demiştir ki: “*Demokrasinin tehlikelerinden yakınlara ve bu tehlikelerden o kadar yılanlara ancak tek ve şaşmaz bir yol tavsiye edebiliriz. Bu yolun adı, halk eğitimidir.*” ⁽¹⁰⁴⁾. Ve bugün, halk eğitimi çabalarını hâlâ gevşetmeyen İsveç, dünyanın en ahenkli demokrasilerinden birine sahiptir.

Öte yandan bir toplumda bazı insanların veya grupların öğrenim ve eğitim imkânlarından, dolayısıyla geliştirilmiş yeteneklerle toplumsal hayata katılmak şansından yoksun kalması; demokratik ilkelere, özellikle fırsat eşitliğine aykırıdır. Eşitsizliklere göz yuman bir demokrasi sağlam temeller üzerinde oturmuyor demektir. Cehalete terk edilmiş, karanlıkta unutulmuş insanları veya grupları halk eğitimi kurtarabilir.

Demokratik rejimde halk eğitimi, kafaların **Pavlov** usulü ile doktriner şartlandırılmasını amaç edinmez; aksine, kapalı gözleri ışığa açar ⁽¹⁰⁵⁾, insanları serbest düşünmeğe alıştıırır ⁽¹⁰⁶⁾. Böylece demokratik değerler sistemi içinde kalır. Bizim için bu, Anayasamızın benimsediği temel değer yargıları demektir. Bu Anayasa vatandaşların “uyanık bekçiliğine” emanet edilmiştir. İşte halk eğitiminin amacı, Anayasasını bilecek, anlayacak, uygulayacak ve koruyacak insanları yetiştirmektir. Bu noktada halk eğitimi, yurttaşlık eğitimi ile eş anlam kazanır.

⁽¹⁰²⁾ Krş. **R. Lund** ve Diğerleri, a.g.e., s.8.

⁽¹⁰³⁾ Krş. **Hikmet Sami Türk**, “Demokratik Rejim İçinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?”, Akis, Sayı 216, 17 Mayıs 1958, s.16.

⁽¹⁰⁴⁾ Bk. **R. Lund** ve Diğerleri, a.g.e., s.221.

⁽¹⁰⁵⁾ Krş. **Plato/H.D.P. Lee** (Çev.) *The Republic*, London/Tonbridge 1966, s.283 (Penguin Classics).

⁽¹⁰⁶⁾ Krş. **Deutscher Ausschuss für das Erziehungs- und Bildungswesen**, a.g.e., s.11,17, 36, 43; **A.S.M. Hely/W. Speiser**, a.g.e., s.34.; **N. Köymen**, a.g.e., s.51.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; kültürel, toplumsal ve iktisadî kalkınmamızın süratle gerçekleştirilmesi, bunca emek ve ıstırap pahasına kurulan demokrasimizin sarsıntısız işleyebilmesi, hatta yaşayabilmesi geniş ölçüde halk eğitime bağlıdır. Halk eğitimi, güç veya tehlikeli yolların geçilmesinde güvenilir bir kılavuz olabilir.

Türkiye'nin ihtiyaçları, bütün aydın kuvvetlerin cehaleti, geriliği yok edecek bir "halk eğitimi seferberliği"nde birleşmesini gerektirmektedir ⁽¹⁰⁷⁾. Bu, devlet olarak, aydın kişi olarak çilekeş Türk halkına borcumuzdur. Türkiye artık kendi "barış gönüllüleri"ni istiyor.

⁽¹⁰⁷⁾ Bk. Süleyman Türk, "Maarif Seferberliği", Bafrasesi, 28 Ocak 1950; Hikmet Sami [Türk], "Yükselişe Doğru", Bafra, 10,17,31 Temmuz 1952.